

Dødsmarsjen

av Dr. Manfred Gabe

av Josef Berg levert som supplement til  
Bergs eigne erindringar

Dr. Crawford Gabe

1916-73

88

(Markere  
Gabe.)

Dødsmarsjen

Den 19. januar, tre dager etter at den russiske offensiv var begynt, diskuterte vi situasjonen i et hørne av sykeavdelingen før vi ~~begynt~~ tok til med vårt arbeid som leger. Ingen var egentlig redd. Hver og en hadde allerede ~~mer~~ døden nær hundrevis av ganger, vi hadde resignert for lange siden og ~~markant~~ motløsheten var stor. Likevel var vi ~~merka~~ ~~modige.~~ ~~en viss~~ ~~oppset~~. Vi var ganske sikre på at leiren ville bli evakuert vestover og vi ~~stikkulter~~ spekulerte på hvilken dag det ville skje. "Det blir i dag", sa jeg, for spes. "For i dag er det fredag og fredag har alltid vært dagen da noe skjer." Jeg ante ikke at jeg ~~markant~~ skulle få rett.

Legebehandlingene begynte som vanlig, hver var opptatt med sine syke og fordypet seg i arbeidet som fortrengte de dystre tankene.

Telefonen ringte kl. 11, Josef Berg, leirskriveren, tok av røret og røpte på leirsjefen. Czerwinski lyttet, ble mørk i ansiktet og beordret alle ut på appellplassen. SS-ledelsen hadde ~~gitt~~ befalt at leiren skulle evalueres og gjennomføres i henhold til de hemmelige direktiver han ~~zkkkhardtaxx~~ for lenge siden hadde fatt i forseglet konvolutt.

Terningen var kastet.

~~skapte~~ ~~fikk til stort oppstyr.~~

Ordren om oppstilling ~~kom~~ til ~~eldsentralkommisjonen~~, ~~stør~~ oppstandelse.

Kommandoene som var ute på arbeid ble hentet tilbake. Fra kleslageret ble alle brukbare plagg tatt fram og fordelt på fangene. Jupp, (Kierspel) leireldste) løp omkring og gjorde alle nervøse. Kapos og formennene var lei seg, evakueringen betyddet at det var slutten på makten for deres vedkommende. Alle fangene var redde. Avmarsj fra Golleschau ~~var det~~ ~~betydde~~ ~~at~~ forlate et sted hvor arbeidet riktignok var hardt, men hvor forpleiningsnivået var bedre, eller mindre dårlig, enn i de fleste andre leirer og hvor fangelegenes autoritet var stor nok til å hindre mishandling fra SS og vokternes side.

Bvakueringsmøten var i seg selv berykingsfull. Marsjere til fots gjennom snø og i 20 kuldegrader var vi nødt til. Vi visste vi ikke disponerte noen form for Kjørctøy. Fangene gresset ved tanken på de fysiske anstrengelser de stod foran og den skjebne som ventet ettermøterne.

Mens fangene ~~tullet sammen~~ pakket sine fattigslige plagg, pakket vi ned utstyret på sykestua. Alt det vi i årenes løp hadde ~~gjort~~ kaffekutter ~~og~~ ~~gjort~~ til oss til og som situasjonen tatt i betraktning var blitt til et ganske rikholdig utstyr som vi var svert stolt av, ble stappet ned i esker, sekker og kofferter. ~~Når~~ De var fulle, ble de lastet på en handkjerre. ~~Stikk~~ Alle var vi bekymret. Men i maneder hadde vi høpt at vi skulle få oppleve vapenstillstanden i vante omgivelser hvor vi hadde bygd opp en solid posisjon og hvor vi ville være tryggere enn andre steder og ~~vi~~ kunne forsøre oss i tilfelle vi ble angrepet.

Selv om vi var ~~mer~~ mentalt forberedt på mulighet som nå var en realitet, var vi lite glade for utsikten til å matte marsjere midt på vinteren. Riktignok var vi i ganske god fysisk form og vi var vant til å tåle slit. Men tanken på den reisen som nå forestod, var ikke lystelig, og spesielt var den det ikke fordi reisens mål var en ny leir hvor vi ville være nykommere og begynne forfra med alt samme. Viåre blikk streifet de kjente tingene i hjørnet av sykestua hvor vi hadde slatt oss ned og pratet sammen som venner. Slik ville det sikkert ikke bli heretter. Det var slutt på samtalerne om de knappe militære nyhetene som vi hadde hatt under nattlampen, slutt på den forholdsvis fredelige tilstand som nå alle i leiren var sikret ~~på~~ fordi vi hadde så gunstige forhold. Vår skjebne var nå å bli som dyr igjen, bli jaget som i den "heroiske epoke", igjen skulle vi oppleve elendigheten fra den første tiden. Men nå ville det ikke være lenge, tenkte vi, for russiske troppene var på fremmarsj,

visstnok ganske raskt også, og tyskernes motstand syntes alt å være brutt ned.

Til fastsatt tid stod fangene på appellplassen, utstyrt ~~xxx~~ for evakuering med sammenrullede tepper og beredt til avmarsj. Den siste appell i Golleschau tok til. Nervøse, oppspilte, betraktet SS-mennene oss mens de gikk til og fra. Også for dem var det rolige livet slutt. På ~~xxx~~ neste sted ville de sikkert ikke få det ~~likeden~~ *som her.*  
Appellen dro ut, Jupp var nesten fra seg, han telte og telte, skrek og slo dem som ikke holdt geleddet. Endelig erklarte han at alle var på plass. Problemets bestod i at han ikke oppdaget at det manglet en hel kommando som ikke var blitt hentet tilbake til leiren. ~~Eugeniusz~~ ~~xxx~~ Lilie forvirret som laireldste var leirsjefen som heller ikke fikk tallet til å stemme. Forst da maten ble delt ut, slo kjøkkenet alarm. En sivilist ble i full fart sendt til fabrikken for å hente de som manglet.

Hver mann fikk 900 gram brød og 500 gram margarin. 1800 kg brød ~~xxx~~ var igjen hos bakeren og 250 kg pølse i fabrikk-kantinen kjølerom. Men Czerwinski hadde det altfor travelt <sup>til</sup> ~~xxx~~ å få hentet denne maten. En reserve på 40 tonn mel ble igjen i bakeriet. Sekker med gryn, sago og sukker stod ~~på~~<sup>i</sup> rekke og rad på lageret. ~~Kun~~ Potetsiloen inneholdt fire månederes rasjoner. Som helhet var Arbeitskommando Golleschau rik et pent reservalager med matvarer ventet ~~på~~ russerne. ~~xxx~~

~~xxx~~

Da Jupp i sin sterke opphisselse hadde rast ut og fordelt sine stokkeslag greide han ~~xx~~ omsider å skape orden. Men han var svært sliten og merket ikke at noen ble borte. Carel Raubitschek, SS-kokken, og Joseph Swirski fra klesdepotet, så sitt snitt til å stikke av under den allminnelige forvirring.

Klokka 15 var udelingen av niste til reisen ferdig og fangene stilte opp i gru per 100 hundre. Hver gruppe ble ledet av en Kapo. Legene

dannet baktroppen. SS-vaktene gikk på høyre og venstre side av kolonnene. Vi hadde kjent SS-vakterne lenge og visste at de som regel oppførte seg korrekt, men de var likevel SS-folk og vi visste dessuten at hver og en av dem var rede til å skyte oss ned som hunder hvis de fikk ordre om det.

Klokka 16.30 satte kolonnen seg i bevegelse og fulgte den samme veien som vi hadde gått til steinbruddet hver dag. Bak oss la leiren, stedet som i ørvis hadde vært vart "hjem". Alle kastet et blikk på ~~hukuhukå~~ porten, på de tilgitrede vinduene, som vi ikke skulle se mer. Engstelige tanker gikk til de 90 syke som lå innelast ~~tikkakkk~~ igjen på sykestua. Vi fryktet det verste for dem for vi kjente fangevokternes mentalitet.

Veien førte oss gjennom landsbyen. Gaten var fulle av opphissede mennesker. Folk stirret på oss, smilte til oss og vinket vennlig. De fleste av dem arbeidet på fabrikken og kjente oss godt.

Efter et kvarter lå Gollescahu bak oss. ~~Hukuhukåhukåhukåhukå~~ Når vi snudde oss, så vi den forlatte fabrikken hvor vi hadde slitt så hardt og hvor tusener av våre medfanger hadde mistet livet. I det fjerne dunket Casprove opp, stedet hvor våre lidelser begynte.

Et avskjedsblikk, en tanke ~~på~~ dem som ikke levde lenger...sa var det borte. Etter en ~~hukuhukå~~ gikk veien bratt oppover og så forsvant Gollescahu for våre øyne.

Det ble kveld og kaldt. Kolonnen seg møysommelig framover gjennom snøen som rakk til knærne. Tre grupper på tyve mann avløste hverandre med å trekke kjerrene. Der lå utrustningen til SS, Jupps bagasje og sanitetsutstyret fra sykestua. Vi marsjerte sørover. Ingen av fangene kjente veien, men vi skjente at ~~vi kom til~~ ble nødt til å marsjere hele natten. I blant dukket det opp et hus på det hvite snøteppet som dekket alt, lys i vinduene, en rynende skorstein, et hundehus. Vi sukket av lengsel da vi så dem, så godt det måtte være å sitte ved ovnen, i en varm stue, bla i en bok, la tankene få fritt løp. Men det ny tet ikke å tenke, her gjaldt det å marsjere, stålig marsjere videre.

Månen hadde lyst opp veien for oss til kl. 23, nå kom det skyer for den og sen tilskuere og på ingen mate likegjeldige var vi vitne til et bombeangrep på byen Biesko (Bielitz) som lå omtrent 20 km borte. Lyset fra bombenedslaget var lett å se og smellet nadde ørene være noen øyeblikk etterpå. Et enfoldig håp flog gjennom noen av oss, vi forestilte oss at vår yndelige kolonne ble omringet av sovjetiske panservogner, og at S. ble totalt utslettet og at vår cornefulle vendrin var slutt.

Men en slik skjebne ventet oss ikke. Vi måtte ~~traske~~ videre gjennom snøfonna, nøyso neliq kifmufikkankogn slepe bena og kjerrene med oss og flykte for befrierne.

Da falt en fullstendig ~~byskaffet~~ fange på kne, reiste seg igjen, tok noen skritt, falt igjen, reiste seg ikke mer, han ble liggende å stenne i snøen og strakte armene mot kameratene ~~zinakk~~ som nærmest seg. Vi forsøkte å hjelpe han, å ta han mellom oss. Men der kom Jupp alt, noterte nummeret hans og en SS-mann kom bort. Kolonnen marsjerte videre, bak den la en av oss i snøen, helt utmakttet. I baktroppen hørte vi et kort smell, som fra et piskeslag. SS-mannen som var blitt igjen, sluttet seg til oss igjen. Vi begynte å skjelvle, vi forstod og marsjerte videre uten å se oss tilbake. ~~Vixgikkxmedx~~ Strupene låste se vi ble fylt av et blindt hat som ikke ~~skjelnet mellom ondt og godt~~ vi bare ønsket at hele dette ~~folk av barbarer~~ skulle gå under med all sin kultur og alt det hadde gitt verden.

*Jan 1945*  
Men dette var bare begynnelsen. ~~xxx~~ Ved 3-tiden ~~xxx~~ var tallet på døde i veikantene alt gatt opp til 50 og SS-folkene begynte selv å bli urolige på grunn av sporene etter vår forbimarsj. Fra da av fikk vi lov til å ta opp de som falt over ende, vi fikk hjelpe dem å marsjere og man tillot at de støttet seg til kjerrene som nå ble trukket av hester SS hadde rekvisert i en landsby i nærheten. Det virket som en annen vind toid til å blase. Jupp og gamle Bu. (Kapo) som plaget de

svake til døde, snakket ~~om~~ nå om kameratskap og solidaritet. Alois Ba. hadde hele tiden oppført seg bra og han støttet og oppmuntrert de som falt over ende.

Veien virket endelos og o sa de sterkeste begynte å bli trette. Vi visste ikke hvor vi skulle og ikke hvor lenge vi skulle fortsette å gå. Alle fangene var utmattet og lengtet etter å ~~legge~~ få lagt seg ned, likegyldig hvor, i snøen og ikke røre seg mer. Hver annen time bevilget man oss fem minutters pause. Mennene satte seg ned i snøen med hodet mellom hendene, helt ferdige. Men opp igjen måte vi. Videre møtte vi om vi ikke skulle ende våre dager i veikanten med en dundum-hule i hodet. Vi var helt forsvarslose og selvoppholdelsesdriften tvang oss til å mobilisere de siste kreftene for å kunne gå videre.

Vokterne fulgte oss og 1800 elendige fanger var for lite mot 50 geværer, 20 maskinpistoler, 2 maskingeværer foruten håndgranater og pistoler.

Ved daggry kom Jupp til vår gruppe og sa at b stemmelsesstedet var Seibersdorf. Det var den gamle jernbanestasjonen ved den polsksjekkiske grensen (Zebjidovice). Da hadde vi ~~omkring~~ ti kilometer igjen, ~~omkring~~ vi bet tennene sammen og marsjerte.

Veien ble nå bedre enn før, mindre snø, nesten ikke bakker ~~men~~<sup>over et</sup> flatte ~~utkakninger~~ i landskap. Men trettheten var knugende og bare med ytterste viljestyrke kunne vi rytmisk løfte bena som lot til å være av bly. Etter en stund som virket som en evighet så vi lys i det fjerne. Det skulle vi, sa Czerwinski. De siste kilometrene syntes uendelige der vi gikk mot vårt foreløige mål. ~~fukk~~

Det var blitt dag og de som bodde i den langstrakte landsbyen stirret på oss mens vi dro forbi. Kvinnene gråt, mennene stod med forstente ønsikt og alle korset seg. Til vår store skuffelse gikk vi gjennom landsbyen for å komme til Petrovice, den tsjekkiske del av tettstedet. Veien gikk under en viadukt. Da jeg utslitt og elendig marsjerte gjennom den opplaget jeg ~~at~~

forferdet at jeg hadde vrt her før. Her reiste jeg med toget da jeg ~~som medisiner~~ etter et vellykket studieår i Paris. ~~som medisiner~~ skulle tilbake til den som jeg nå aldri mer ville få se. For en lidelse det var å komme ~~til~~ til dette stedet igjen til fots og som en slave.

Omsider nådde vi bestemmelsesstedet. Et forsamlingslokale smykket med hakekorsbanner og bilder av den kjære Adolf ble åpnet for 900 utmattede mennesker som ~~så~~ vidt kunne finne en ståplass ~~her~~. Oppholdet varte i seks timer og hele tiden gjenlød salen av larm fra den udisiplinerte skaren som nå var tilbake til det de var vant til i den verste tiden. Fangene kranglet og dyttet hverandre, sloss om en yndelig plass på gulvet. Det var umulig å børne dette ville kobbelet til taushet og gjøre det begripelig at de bare gjorde trettheten verre. Fangene var sultne, de fleste av dem hadde alt spist opp brødet sitt. De kastet begjærliga blikk etter de lykkelige som ennå hadde litt å spise. Et hjerteskjerende skuespill som gjorde at de som fortsatt hadde en brødbit mistet lysten til å spise da de leste nøden og smerten i øynene på de utsultede. Det var innlysende at noe varmt å drikke ikke var til å tenke på, ikke engang kaldt vann var det nok av til alle. Bare noen få heldige fikk drikke en slurk. Ingen kunne regne med å få satte seg ned og selv da vi stod rett opp og ~~med~~, ble vi dyttet om hverandre og man måtte bruke minst fem minutter på å bane seg vei med albuene for å komme gjennom salen. Lite uthvilt fikk vi ordre om å gå ut av salen og stille opp i grupper på hundre som dagen før. Marsjen fortsatte. Det ble skaffet en kjelke som nå ble trukket langs kolonnen ~~fikk~~ og hvor de som ikke orket mer ble lagt. Denne lørdagen skulle vi bare marsjere 15 km, til Bohumin (Oderberg) hvor vi skulle videre med jernbane. Været ble svært bra og vi startet i strålende vintersol. Fangene hadde store problemer med å marsjere. Heldigvis var det ikke lenger nødvendig å trekke hjerrer, det ~~passe~~ var det hester som gjorde.

Da vi hadde marsjert ti km, var tallet på de som var falt om og ikke greide å reise seg mer allerede ~~uxpaxx~~ blitt 35. SS-folkene som gikk bakerst ~~uxpaxx~~ dengte los på dem for å ~~forsikre~~<sup>forvisse</sup> seg om at de ikke ~~kunngjør~~ ~~var døde~~ simulerete. Når dette ritualet var ~~utført~~ ~~gjennomført~~ fikk vi lov til å stable de døende som vedskier på sledene. En mengde av fangene slepte seg møy sommelig av sted, hjulpet av medfanger. Trettheten, sulten og mangelen på sovn gjorde seg nå alvorlig gjeldende. Vi marsjerte gjennom en rekke landsbyer, og alle steder gav folk uttrykk for grå og medynk. Kvelden kom og vi marsjerte som roboter, avstumpet, likegyldige med alt, altfor trette til å reflektere over hva det neste ville bli. Da ble det plutselig uro i rekken. Også SS-folkene virket interessert og alle stirret mot ~~uxpaxx~~ veikanten. En stripete kittel, langt her, ullsokker, nakne lår, Ingen tvil om at det var liket av en kvinnelig fange. To års opphold i en konsentrasjonsleir gjør et menneskes følelsesmessig avstumpet, og ingen av oss var særlig sensible ~~xx~~ lenger. Men ved synet av denne livløse skikkelsen som lå og virket som den sov, følte man at noe rørte seg i brystet.

En kolonne med kvinner som ~~verkvar~~<sup>bare kunne ha</sup> kommet fra Auschwitz, måtte ha marsjert samme vei som oss. Vi befant oss også ved et samlepunkt som ~~varxx~~ på forhånd var bestemt for alle leirer i Ober-Schlesien. Flere lik av kvinner og menn ved veikantene bekreftet at store kolonner hadde gått her før oss.

Ved et veikryss stanset en liten pick-up. I den satt to sivilpersoner. Czerwinski gikk bort til bilen, snakket litt med de to og gav så ordre om å marsjere i største hast i en bestemt retning. SS-folkene hvisket og tisket så men og vi forstod at russerne ikke ~~kunngjør~~ kunne være langt borte.

Dessverre fulgte vi ikke veien til Bohumin og strekningen foran oss virket lang. Vi måtte skynde oss langs en gate dekket av is og de forbitrede SS-mennene drev oss fremover. Fangene tunlet av garde,

sultne og tørste. Bakerst i kolonien lot de utmattede seg slå i hjel. Sledene også var fulle og det var i alle tilfeller en dårlig løsning å legge noen der, for temperaturen var nede i 32 kuldegrader.

Om natten ble veien djevelsk vanskelig. Man ~~gled~~<sup>skliaa</sup> for hvert skritt, man ~~ikkjedekk~~ holdt på å falle og risikerte å rive kameratene i rekken foran ned seg i fallet. Man måtte hjelpe de svake, og ingen ville melde seg frivillig til det. De fleste ~~ble~~ fant det vanskelig nok å slepe seg selv av grunde. Altso måtte legene hjelpe dem, og vi gjorde det også, bortsett fra dr.Rubinstein som fant det mer bekvemt å sette seg på en sleda for å spare krefter og støvlesåler på den maten.

Under den ti minutters pausen vi ble invitert hver annen time, våget ikke fangene sette seg ned. De var redd de ikke ville klare å reise seg igjen. Også SS-folkene var svært trette, de lente seg mot trærne ved veikanten og hadde vanskelig for å rive seg los når marsjen fortsatte. Hver etappe virket endelos, vi følte det som om hvert skritt ville bli vært siste. Tusen stjerner danset for øynene, det virket som vi gjennom en take så landsbyer, hus og jeg vet ikke ~~maxxlagxfantazier~~ hvor mange drømmebilder. SS-folkene prylte etternøelerne og ingen ville gå ~~ixxiskikk~~ på bakerst for å ~~hjakpxdxx~~ støtte de som ravet og få de som falt om på bena igjen. Man var vendt tilbake til "den heroiske epoke" og som i Gollescahu på Michel Eschmanns tid (tidligere lagerålteste) tenkte hver og en bare på seg selv, hadde ikke annet i hodet enn å overleve denne etappen. Men var innsatsen overhodet bryt verdt? Var det ikke bedre å bli staende, nekte å ga videre, la seg skyte for å finne fred i Schlesiens jord, ikke bli slått mer, ikke være sulten og tørst, endelig lære den evige fred å kjenne? Jo mer man tenkte på det, jo mer man pinte sin arme hjerne for å ordne tankene, ~~jo~~ mer absurd virket dette livet. Man begynte å misunne de døde. Men så var det jo de som nesten ikke kunne gå lenger, de måtte hjelpes, de døende som man måtte få anbragt på sledene og vi kunne i det minste

hengi oss i den illusion at vi gjorde noen en tjeneste og ikke var helt unyttige. På den måten gjorde vi på ingen måte egen marsj lettere. Når jeg tenker tilbake som nesten var døde på hvordan dr.Rusak og jeg slepte to mennesker hver hakevis opp en bratt strekning , går det enne - åtte månader etterpå kalt nedover ryggen på meg.

Etter lange marsjtimer da hvert skritt kostet store anstrengelser, oppstod det rykte om at vi snart ville komme til et sted hvor vi skulle tilbringe natten. Vi mobiliserte våre siste krefter , la enda fem kilometer bak oss og kom til et sted som het Loslau. Vi trengte oss sammen i en verkstedbygning som ikke lenger var i bruk, men full av jernvarer. Av de 60 på sledene var 55 døde. Andre utslitte som vi hadde fatt med fordi vi nesten bar dem, nærmest seg også livets slutt og vi kunne ikke gjøre noe for dem. Da vi hadde anbragt de døende så godt vi kunne prøvde vi å finne oss en plass selv. Jeg la meg på en haug med isenkram og jeg tror jeg sov bedre enn jeg noen gang hadde gjort .

Kl.5.30. etter seks timers sovn, ble vi vekket. Alle forlot fabrikken og med gru slo vi fast at det var knapt 600 fanger igjen, de øvrige var enten døde eller helt ute av stand til å reise segg Vi Vi ordnet de døde i en haug og da alle levende var ute av bygningen ble Dr.Russak. dr.Sachter og Charles <sup>igjen</sup>~~med~~ DSG . De andre marsjerte til jernbanestasjonen. Der lastet vi utstyret til SS på vognene som var satt av til folget. Så gikk vi steg vi selv opp i grupper på hundre i åpne godsvogner. Vi fikk såvidt plass til å stå. Det var ikke mulig å bryg seg ned eller sette seg. Etter en halv time kom våre tre kolleger tilbake. SS-folkene hadde skutt alle de døds-syke mine kolleger hadde lagt dem på lindhaugen.

Toget gikk. Vår vogn stod i nærmest ene av andre godsvogner hvor det var kvinner fra Auschwitz. Flere av våre kamerater fikk her mulighet til å se igjen familiemedlemmer. For dem var dette det eneste glade øyeblikk på reisen.

Vi reiste i retning Breslau og ~~da~~ vi fant det ikke umulig at man ville bringe oss til Goyssrosen like ved denne byen. Om dagen var denne veien i åpen vogn ikke så ille. Inntullet i teppene våre ~~var~~ ikke krevende men vi byer og landsbyer føre forbi. På stasjonene var det stort oppstyr, på gatene så vi flokker av flyktende mennesker. Kvinner, barn og oldinger ~~fløyte~~ <sup>rømte</sup> vestover. De skjøv trillebører eller handkjerrer foran seg med de halde kunnet få med av eiendeler. Fra tid til annen kom en avdeling tyskere på motorkjøretøy forbi i full fart også de med kurvene vestover. Dette skuespillet minnet om gatene i Frankrike i 1940, men nå var det vinter. Alle som hadde opplevd felttoget i Frankrike, som hadde sett utdrivelsen i juni 1940, betrakte skuespillet med velbehag og så ~~med~~ <sup>det som et</sup> gledelig tegn på at rettferdighet ble gjenopprettet.

Nettene var særdeles vanskelige å komme igjennom. Det var svært kaldt og så trangt på vognen at vi ikke kunne røre oss og få bli kvitt stivheten. Søvn var det ikke tale om. Fangene trettet, ropte og for nesten i strupen på hverandre for å få en sitteplass. De svakeste falt på gulvet, ble trådt ned og kvalt. Likene tjente som benker. På alle vogner var det bare skrik og veklager. En ungarer ble sinnsyk og gikk løs på kameratene sine med kniv. Man måtte slå ham ned for å hindre at han skadet noen alvorlig.

Holdningen til sivilistene som vi passerte var svært forandret i forhold til vår tidligere reise gjennom det nasjonalsosialistiske landet. I stedet for hanlige blikk, i stedet for dårlig skjult glede hos dem, steinene de kastet inn til oss, var det nå triste, medlidende miner å se. Noen kastet til og med brød til oss, noe som førte til fryktelige

49

slagsmål. Den s.m. fikk fatt i en slik gave, kunne være sikker på at minst ti av medpassasjerene ville forsøke å rive den fra ham. Vi regnet med at ~~dekket~~ reisen til Breslau ville ta halvannen dag og vi kom virkelig dit mandag morgen. Men toget dro videre i retning Frankfurt an der Oder. Av en samtale mellom noen av SS-folkene forstod vi hvorfor reiseplanen var endret. På samme mate som Auschwitz ble også Grossrosen-leiren evakuert. Det var ikke lyktes tyskerne å stanse russernes fremmarsj. Dette gav oss håp og friskt mot. Reisen varte i ~~midlertidig~~ dager til og vi oppgav nesten h. pet om å komme ~~med~~ sted i det hele tatt. Toget stanset på stasjoner eller midt på en strekning rett som det var og ble stende i timer. Etterhvert som vi nærmet oss sentrum av Tyskland ble kaoset på gater og stasjoner ubeskrivelig. Etter Frankfurt an der Oder ble det rolig, men sporene etter krigen var lett å se. Nedstyrtede hus, fabrikkruiner, ødelagte telegrafnett, g. nusshauger ~~minner~~ vitnet om at de alliertes flygtere ikke var uvirksomme.

Onsdag 24. januar ved åttetiden stanset toget på stasjonen Oranienburg. Da skulle vi vel til Sachsenhausen. Men toget fortsatte snart videre på et sidespor og stanset ved en leir omgitt av elektrisk gjerde. Vi fikk stige av, men fikk straks ny ordre og måtte opp i vognen igjen. Det var ikke plass til oss i denne leiren, alle brakkene var overfylt. Reisen fortsatte, og nå ble Buchenwald nevnt som mål. Det ville bety tre eller fire dagers reise til, uten mat og drikke, uten en times sovn, hvilket igjen betydde at vi ville komme frem som lik. Men ryktet stente ilde, toget stanset igjen etter ca seks km og så fikk vi komme ned.

Tallet på døde var fordelig høyt. Over halvparten av de som hadde  
vert med fra Gollesahu sov nå sin evige søvn. Ingen av de over-  
levende hadde særlig krefter igjen, og de minst medtatte følte seg  
merbanket av tretthet, sult og tørst. Det var

Slik var reisens dystre resultat.

### ~~XXIX. i kirkjaverkene i Sachsenhausen~~

I hall 8 på Heinkel-verkene, en utekommando for Sachsenhausen, ble det holdt en kort appell. 380 fanger stilte opp og så ut som spakelser fra en annen verden. ~~Stikkjærne i kirkjaverkene~~ Angstelig spurte de seg selv hvilke nye pinsler ventet dem. Den vanlige prosessen tok til, utdeling av noe å drikke, dusj, opprop. Vi var blitt fanger i KL-Sachsenhausen og Gollescahu arbeidsleir eksisterte ikke mer.

